

*Жанна Карбовська  
(Кам'янець-Подільський)*

## **ЕТНОГРАФІЧНА КОЛЕКЦІЯ МУЗЕЮ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЗА ОПИСОМ 1909 РОКУ**

Зародження інтересу до матеріальної та культурної спадщини Поділля відбулося в першій половині XIX ст. З утворенням 1834 р. губернського Статистичного комітету було розпочато збір даних про населення, господарство, побут [1], але науково-обґрунтована, організована діяльність пов'язана із заснуванням 1865 р., із санкції Синоду при Кам'янець-Подільській духовній семінарії, Комітету для церковно-історичного й статистичного опису Подільської єпархії, який отримав назву «Подільський Єпархіальний Історико-статистичний комітет». Роботою Комітету, представниками якого була 21 особа: 9 від єпархіального і 12 від училищного (освітянського) відомств, – керували, а також активно працювали, протоієреї П. Троїцький, Л. Лотоцький, священник М. Орловський, професор духовної семінарії Д. Синицький, учителі цього закладу – М. Багинський, О. Павлович й інші дослідники-краєзнавці [1].

Давньосховище (музей) у губернському м. Кам'янці-Подільському засноване 1890 р. при Подільському Єпархіальному Історико-статистичному комітеті для збору та збереження пам'яток церковно-релігійного й народного життя Поділля [3] завдяки сподвижницькій діяльності голови Подільського Єпархіального Історико-статистичного комітету, архієпископа Дмитрія та його помічників Є. Сіцинського і М. Яворовського, а також членів Комітету Й. Ролле, М. Дороновича й інших, які розуміли, що вивезені пам'ятки старовини, мистецтва, етнографії «...щезали безслідно з Поділля...», адже їх вивозили в міста – Петербург, Київ, Харків, Варшава [1]. У 90-х роках XIX ст. відбулася структурна перебудова Єпархіального комітету в представницьке історико-краєзнавче товариство, яке в 1890 р. налічувало 38 дійсних членів і 16 кандидатів у дійсні члени.

За матеріалами щорічних звітів Комітету і Подільського Церковного Історико-археологічного товариства, утвореного з Комітету 1903 р., можемо проаналізувати надходження до музею

предметів матеріальної культури з усієї Подільської губернії (міст, містечок, сіл), від часу заснування Давньоховища-музею і до Першої світової війни.

Цілісну картину колекцій музею, систематизовану за відділами (загалом 16), подано в «Описании предметов старины» (1909 р.), яке уклав завідувач музею, протоіерей Є. Сіцинський. Даним описом охоплено 7 684 предмети, із них етнографічних – 1 304 одиниці, у передмові автор зауважив: «В это собрание древностей поступали главным образом церковные древности, но не исключались и другие предметы старины. Будучи единственным в Подолии общественным собранием древностей, музей собирает все, что относится к археологии, истории и этнографии местного края» [2].

Етнографічна колекція формувалася завдяки активній діяльності членів Товариства, зокрема Є. Сіцинського, який безпосередньо приймав і реєстрував речі, а також спрямовував збирацьку роботу, попередньо підготувавши для цього Програму зі збору писанок і вишивок, яку надрукували в журналі «Православная Подолия» [8]. Дана Програма була обґрунтована тим, що «...в музее Подольского Историко-археологического общества устраивается этнографический отдел, в котором будет собираться материал, характеризующий быт нашего народа и его духовную природу» [3]. У передмові до Програми Є. Сіцинський, ведучи мову про необхідність збору всіх предметів народного побуту, насамперед акцентував увагу на збиранні писанок і зразків вишивок, звертався до священників, учителів, молоді із закликом здійснювати збирання матеріалів у різних місцевостях Подільської губернії та передавати їх до музею Товариства в м. Кам'янці-Подільському.

За матеріалами опису (1909 р.) нами складено таблицю, в якій за групами подано етнографічні матеріали, зібрані в Подільській губернії (табл. 1).

Таблиця 1

**Етнографічна колекція Давньоховища (музею)  
за описом 1909 року, кількість предметів <sup>1</sup>**

| Губернія, місто, повіт   | Предмети матеріальної культури за групами |         |      |         |         |        |          |
|--------------------------|---|---------|------|---------|---------|--------|----------|
|                          | Разом                                     | Тканина | Одяг | Вишивки | Писанки | Дерево | Кераміка |
| Подільська губернія      | 1182                                      | 23      | 7    | 545     | 440     | 7      | 160      |
| м. Кам'янець-Подільський | 96  | —       | —    | —       | 70      | 1      | 25       |
| Кам'янецький повіт       | 48  | 5       | —    | 6       | —       | 2      | 35       |
| м. Балта                 | 1   | —       | 1    | —       | —       | —      | —        |
| Балтський повіт          | 1   | 1       | —    | —       | —       | —      | —        |
| м. Бар                   | 20  | —       | —    | —       | —       | —      | 20       |
| Брацлавський повіт       | 232                                       | —       | —    | 224     | —       | —      | 8        |
| Вінницький повіт         | 15  | —       | —    | —       | —       | —      | 15       |
| м. Гайсин                | 12  | —       | —    | —       | —       | —      | 12       |
| Гайсинський повіт        | 2   | —       | 1    | —       | —       | 1      | —        |
| Летичівський повіт       | 281                                       | —       | —    | 14      | 250     | 3      | 14       |
| Літинський повіт         | 105                                       | —       | —    | 105     | —       | —      | —        |
| Могилівський повіт       | 175                                       | 7       | 2    | 46      | 120     | —      | —        |
| Ольгопільський повіт     | —   | —       | —    | —       | —       | —      | —        |
| Проскурівський повіт     | 22  | —       | 2    | 5       | —       | —      | 15       |
| Ушицький повіт           | 167                                       | 6       | —    | 145     | —       | —      | 16       |
| Ямпільський повіт        | 5   | 4       | 1    | —       | —       | —      | —        |

Більша частина колекції – це альбоми зі зразками вишивок, які зібрані членом Подільського Історико-археологічного товариства С. Венгржиновським 1904 р. в с. Тростянець Брацлавського повіту Подільської губернії [4]; В. Ступницькою в с. Літинки Літинського повіту і Н. Беднарівською із с. Ольховця Ушицького повіту 1905 р. [5]; а також членами Товариства Г. Венгржиновським у с. Северинівка, Чернятин Летичівського повіту, С. Венгржиновським у с. Тро-

стянець Брацлавського повіту 1906 р., Н. Беднарівською в 1906 р. [6]. Від М. Левицької отримано зразки вишивок зі с. Струги Великої Ушицького повіту (Ктк. 458), від Станіслава Козубовського – із сіл Бодачівки та Патринців Ушицького повіту.

Зразки вишивок зберігаються в альбомах (таблицях), упорядковані й підписані Є. Сіцинським.

У колекції пасхальних писанок в «Описании предметов старины» лише зазначено, що їх зібрано з різних губерній, а саме: із м. Яришева Могилівського повіту, с. Мазники Летичівського повіту, із м. Кам'янця-Подільського.

Проаналізувавши Звіти Подільського Церковного Історико-археологічного товариства за десятиліття (1904–1914 рр.), нами з'ясовано напрями та інтерес щодо збору етнографічних матеріалів (які надійшли з усіх повітів губернії, окрім Ольгопільського). Опис 1909 р. подав лише кількісні надходження, без зазначення особистих даних збирача.

Отже, найбільше етнографічних матеріалів – зразків вишивок та писанок – зібрано за період 1904–1906 рр.

---

<sup>1</sup> Див: Опись предметов старины. Составил прот. Е. Сецинский Каменец-Подольский. – 1909. – Ч. 2. – С. 104, 105.

1. *Баженов Л.* Историчне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX ст. Становлення. Історіографія. Бібліографія. – Хмельницький, 1995. – С. 61, 65, 68.
2. Опись предметов старины...
3. Устав Подольского Епархиального Историко-статистического комитета и состоящих при нем древнехранилища и епархиальной библиотеки // ПЕВ. – 1895. – № 1. – С. 1, 2. (С. 1. Параграф 3. «Епархиальное церковное Древнехранилище, для сосредоточения и сохранения древностей, имеющих отношение к истории Подольской епархии, и для пособия членам Комитета в их занятиях, включает в себе: 1) библиотеку Историко-статистического Комитета, 2) архив и 3) (музей) вещественные памятники церковной древности.)
4. Отчет Подольского Церковного Историко-археологического общества за 1904 год // Православная Подолия. – 1905. – С. 11.
5. Отчет Подольского Церковного Историко-археологического общества за 1905 год // Православная Подолия. – 1906. – С. 11.
6. Отчет Подольского Церковного Историко-археологического общества за 1906 год. – Каменец-Подольский. – 1907. – С. 7.
7. Отчет Подольского Церковного Историко-археологического общества за 1907 год. – Каменец-Подольский, 1908.
8. *Сецинский Е.* Программа для собирания писанок и вышивок // Православная Подолия. – 1906. – № 2.